

politiske mobilisering ikke kan forklares med enkeltfaktorer - og at den skal tages alvorligt. Udfordringen til de afrikanske stater er at skabe reformer, som omformulerer statsborgerskabsrettigheder generelt og inddrager minoritetsrettigheder som en integreret del af statens indretning. Målet er at skabe stater, som reelt repræsenterer deres befolkninger og som dermed også henter deres legitimitet fra befolkningen.

Kirsten Hvenegård-Lassen
Flygtninge- og indvandrerkonsulent
Mellempøkeligt Samvirke

Anthony Giddens, *Modernitet og Selvidentitet*, København: Hans Reitzel, 1996, 292 s., kr. 298,00.

Det er påskønnelsesværdigt, at Hans Reitzels Forlag har påtaget sig opgaven at give en dansk læserkreds mulighed for at stifte bekendtskab med Anthony Giddens' sociologi og samtidsdiagnose. I 1994 udkom således både *Intimitetens Forandring* (opr. engelsk udgave 1992) og *Modernitetens Konsekvenser* (opr. engelsk udgave 1990). Året efter publiceredes *Sociologi. En kort, men kritisk Introduktion* (opr. engelsk udgave 1982) fulgt op af Lars Bo Kaspersens glimrende præsentation af Giddens omfattende forfatterskab i bogen: *Anthony Giddens. Introduktion til en Samfundsteoretiker*. Umiddelbart efter årsskiftet 1996 udkom så *Modernitet og Selvidentitet*, hvor den opmærksomme læser så også måtte konstatere, at forlaget ikke ved denne lejlighed stillede os flere Giddens-udgivelser i udsigt i denne omgang.

Modernitet og Selvidentitet bærer undertitlen „Selvet og samfundet under sen-

moderniteten“, og i indledningen anfører Giddens, at bogens ærinde er et forsøg på „at identificere nogle strukturerende karakteristika i modernitetens kerne, som interagerer med selvets refleksivitet“ (p. 10). Hvad angår centrale træk ved moderniteten, anlægges der her betragtninger, som også mere eller mindre enslydende tidligere er anslået i *Modernitetens Konsekvenser*, nemlig for det første, at det sociale liv i stigende grad er præget af en adskillelse af tid og rum. I traditionelle samfund var interaktion og kommunikation bundet til samme tid og sted. Under moderniteten muliggør avanceret kommunikationsteknologi interaktion og koordinering af aktiviteter uafhængig af tid og lokalitet. Den moderne verdens dynamik er baseret på eksistensen af et universelt dateringssystem og globalt standardiserede tidszoner, der udviser tiden og stedets egenart. Det globale landkort rummer ikke længere noget privilegeret sted. Men adskillelsen af tid og sted fordrer også en reorganisering af samme, som eksempelvis repræsentanter for moderne internationalt orienterede virksomheder og organisationer behersker til fuldkommenhed ved hjælp af telefonmøder, e-mail, fax-maskiner osv.

Tiden og rummets tømning er forbundet med, hvad Giddens dernæst kalder sociale relationer og institutioners „udlejring“ (et ny-dansk begreb for det engelske „disembedding“), altså det forhold, at sociale institutioner og relationer „løftes ud“ af lokale sammenhænge og reorganiseres på tværs af store afstande. Medierne hertil er, hvad Giddens sammenfatter som „symbolske tegn“ eksemplificeret med „penge“ samt „ekspertsystemer“, som disse eksempelvis fremstår som moderne transport- og kommunikationsmidler. Penge og moderne transport opløser enhver bundethed til det lokale

politiske mobilisering ikke kan forklares med enkeltfaktorer - og at den skal tages alvorligt. Udfordringen til de afrikanske stater er at skabe reformer, som omformulerer statsborgerskabsrettigheder generelt og inddrager minoritetsrettigheder som en integreret del af statens indretning. Målet er at skabe stater, som reelt repræsenterer deres befolkninger og som dermed også henter deres legitimitet fra befolkningen.

Kirsten Hvenegård-Lassen
Flygtninge- og indvandrerkonsulent
Mellempfolkeligt Samvirke

Anthony Giddens, *Modernitet og Selvidentitet*, København: Hans Reitzel, 1996, 292 s., kr. 298,00.

Det er påskønnelsesværdigt, at Hans Reitzels Forlag har påtaget sig opgaven at give en dansk læserkreds mulighed for at stifte bekendtskab med Anthony Giddens' sociologi og samtidsdiagnose. I 1994 udkom således både *Intimitetens Forandring* (opr. engelsk udgave 1992) og *Modernitetens Konsekvenser* (opr. engelsk udgave 1990). Året efter publiceredes *Sociologi. En kort, men kritisk Introduktion* (opr. engelsk udgave 1982) fulgt op af Lars Bo Kaspersens glimrende præsentation af Giddens omfattende forfatterskab i bogen: *Anthony Giddens. Introduktion til en Samfundsteoretiker*. Umiddelbart efter årsskiftet 1996 udkom så *Modernitet og Selvidentitet*, hvor den opmærksomme læser så også måtte konstatere, at forlaget ikke ved denne lejlighed stillede os flere Giddens-udgivelser i udsigt i denne omgang.

Modernitet og Selvidentitet bærer undertitlen „Selvet og samfundet under sen-

moderniteten“, og i indledningen anfører Giddens, at bogens ærinde er et forsøg på „at identificere nogle strukturerende karakteristika i modernitetens kerne, som interagerer med selvets refleksivitet“ (p. 10). Hvad angår centrale træk ved moderniteten, anlægges der her betragtninger, som også mere eller mindre enslydende tidligere er anslået i *Modernitetens Konsekvenser*, nemlig for det første, at det sociale liv i stigende grad er præget af en adskillelse af tid og rum. I traditionelle samfund var interaktion og kommunikation bundet til samme tid og sted. Under moderniteten muliggør avanceret kommunikationsteknologi interaktion og koordinering af aktiviteter uafhængig af tid og lokalitet. Den moderne verdens dynamik er baseret på eksistensen af et universelt dateringssystem og globalt standardiserede tidszoner, der udviser tiden og stedets egenart. Det globale landkort rummer ikke længere noget privilegeret sted. Men adskillelsen af tid og sted fordrer også en reorganisering af samme, som eksempelvis repræsentanter for moderne internationalt orienterede virksomheder og organisationer behersker til fuldkommenhed ved hjælp af telefonmøder, e-mail, fax-maskiner osv.

Tiden og rummets tømning er forbundet med, hvad Giddens dernæst kalder sociale relationer og institutioners „udlejring“ (et ny-dansk begreb for det engelske „disembedding“), altså det forhold, at sociale institutioner og relationer „løftes ud“ af lokale sammenhænge og reorganiseres på tværs af store afstande. Medierne hertil er, hvad Giddens sammenfatter som „symbolske tegn“ eksemplificeret med „penge“ samt „ekspertsystemer“, som disse eksempelvis fremstår som moderne transport- og kommunikationsmidler. Penge og moderne transport opløser enhver bundethed til det lokale

og til traditionelle forskrifter og handlemåder. Ekspertsystemer fordrer *tillid*, der imidlertid også har en ganske anden karakter end det traditionelle samfunds tillidsforhold, der var forankret i umiddelbare ansigt til ansigt interaktionsforløb. Tilliden til moderne ekspertsystemer er abstrakt, virker så at sige bag om ryggen på os, men er også forbundet med *risiko*, fordi vi ved, at ekspertsystemer kan fejle med alvorlige konsekvenser til følge. Tillid og risiko er i det hele taget gennemgående og meget centrale begreber i de mange diskussioner, Giddens fører om disse ekspertsystemers funktionsmåde, hverdagslivets organisering, personlighedens dannelse - og det refleksive selv.

Det tredje og måske mest afgørende moment i moderniteten og bogens egentlige anliggende er netop *refleksiviteten*, både som denne er forankret institutionelt forstået som „den regelmæssige brug af viden om det sociale livs vilkår som et konstituerende element i dette livs organisering og forandring“ (p. 32) og som et ontologisk, eksistentielt vilkår for det moderne menneske. I moderniteten er selvet blevet et refleksivt projekt. Selvidentiteten er ikke længere noget givet, rundet af traditioner og kontinuitet i individets handlingsverden. Selvidentiteten må skabes og opretholdes gennem en ubrudt række af refleksivt begrundede valg. Identiteten er ligeledes afhængig af - som Giddens formulerer det: „evnen til at holde en fortælling i gang“ (p. 70), dvs. en vedvarende og aktiv stillingtagen til sin biografi. Det moderne menneske må træffe valg vedrørende „livsstil“ og være indstillet på løbende korrektioner heraf. Livsstil forstår Giddens som rutineret praksis, der inkluderer handlemåder, håndtering af det sociale, men også tøj- og spisevaner, formning og kontrol af kroppen. Pointen er, at disse rutiner til stadighed

er refleksivt åbne for forandring. Det moderne menneske må hele tiden holde sig „orienteret“ om baggrunden for sin handling, hvor det også konsulterer ekspertsystemer. Det refleksive selv afspejler her den institutionelle refleksivitet. Moderne institutioner og ekspertsystemer handler og udtaler sig på baggrund af viden, men der er tale om en viden underkastet fortsat afprøven og tvivl. I valg af livsstil søger det moderne menneske vejledning, men vejledningen er modsætningsfuld, hvad der i sidste instans stiller krav om at træffe egne risikofyldte valg.

I en verden præget af udlejningsmekanismer og det uafledelige krav om reflektioner over egne holdnings- og handlemønstre er relationen til de nære andre: venner, partner, ægtefælle og børn heller ikke noget på forhånd givet. Det moderne menneskes nærmeste sociale relationer tenderer til at få karakter af, hvad Giddens kalder „rene forhold“. Det „rene forhold“ eksisterer kun i kraft af forholdet selv uden bundethed til sociale eller økonomiske sammenhænge. Tidligere havde ægteskabet i alle tilfælde i et vist omfang karakter af en kontrakt, der også implicerede en intern arbejdsdeling ægtefællerne imellem. Under moderniteten etableres venskaber og pardannelse kun i kraft af, at begge parter følger sig forpligtede på den *intimitet*, der er parforholdets eller venskabets omdrejningspunkt - en intimitet, der også uafledeligt gøres til genstand for reflektiv afprøvning. Det moderne menneske må således konstant arbejde med sin selvidentitet både gennem en række selvudforskningsprocesser og udviklingen af intimitet med „den anden“ med henblik på skabelse af „fælles historier“. Hvis dette ikke lykkes, kan det moderne menneske ligeledes her konsultere ekspertsystemer, som netop fokuserer på

selvidentitetens rekonstruktion: personlig rådgivning eller terapi.

Hvorledes sandsynliggør Giddens nu eksistensen af denne intrikate dialektik mellem „strukturelle karakteristika i modernitetens kerne og selvets refleksivitet“? Ja, her besværes Giddens sig ikke med forsøg på empirisk belæg for sine ræsonnementer. Han inddrager hæmningsløst, hvad der falder ham ind: terapeutiske håndbøger, poesi, en sygehistorie, en avisartikel, men dog også - om end i meget begrænset omfang - studier af, hvorledes det moderne menneske håndterer modernitetens vilkår, som for eksempel Shire Hites: *Women and Love*. Det er imidlertid karakteristisk for *Modernitet og Selvidentitet* og Giddens modernitetsanalyse i det hele taget, at der er tale om en lang ubrudt kæde af ræsonnementer, som det er op til læseren selv at forholde sig til bæredygtigheden af. Giddens samtidsdiagnose, også som denne er udfoldet i *Modernitet og Selvidentitet*, er i udtalt grad præget af en sociologisk, teoretisk funderet „stream of consciousness“, hvor den ene association afløser den anden. Det er umådelig inspirerende, men prisen er tab af klarhed og indre konsistens i den lange række af ræsonnementer. Hertil kommer, at det alt for åbenbart er tvingende nødvendigt for Giddens at tænke i *sammenhænge* dikteret af hans vedvarende bestræbelser på at formidle mellem et struktur- og handlingsperspektiv. Alle former for forskelle, differentiering, usamtidighed og modstand forsvinder ud af analysen. Giddens samtidsdiagnose efterlader det indtryk, at den moderne verden kun er befolket af karrierebevidste, livstilsplanlæggende, høj-refleksive, uafbrudt risikokalkulerende og indimellem personligt usikre kosmopolitter. Sådan forholder det sig næppe. Dette svækker dog på ingen måde vurde-

ringen af, at *Modernitet og Selvidentitet* er en meget læseværdig bog. Den giver unægteligt stof til eftertanke - og fortsatte refleksioner over livet under modernitetens vilkår.

Allan Madsen
Sociologisk Institut
Københavns Universitet

Søren Bald, Peter la Cour og Steen Nepper Larsen (red.), *Demokrati. 40 indlæg*, Krogerup: Krogerup Højskole, 1996, 260 s., kr. 98,00.

Titlen på bogen er *Demokrati*, og det handler den da også om, men det centrale emne er faktisk langt mere konkret, end den generelle titel antyder. Der er i realiteten tale om 40 indlæg om Hal Koch og hans velkendte formulering om, at demokratiets væsen ikke er afstemningen, men samtalen. Bogen er udgivet i anledning af Krogerup Højskoles 50 års jubilæum. Denne højskoles første forstander var netop Hal Koch.

Det fremhæves i forordet, at demokrati i dag nok er et ubetinget plusord, men hvis det ikke skal blive en tom kliche, er der grund til at gå det nærmere efter i sømmene. Det gør man så ved at tage nogle uddrag fra Hal Kochs bog *Hvad er demokrati?* og bede en række danske debattører skrive et indlæg i kroniklængde. Disse indlæg er ordnet i syv dele om demokratiske principper; samtale, sprog og værdier; værdier og menneskesyn; nutidige udfordringer; engagement; historie; og Højskolen og Hal Koch.

Der er - som mange kunne forvente - tale om meget uensartede bidrag i denne antologi, lige fra nogle få teoretiske refleksioner over pædagogiske eksemplifi-